

KULTURA

IZLOŽBE – »Umjetnost ulice – zagrebački grafiti 1994. – 2004« u Muzeju grada Zagreba

GRAFITI – MLADENAČKA KULTURA POBUNE

Uzbuđujuća, provokativna izložba što dotiče stvarni život impresivno je desetogodišnje istraživanje Slavka Šterka / Umjetnost mladenačke pobune začeta u newyorškim predgrađima danas je planetaran fenomen s festivalima i fanzinima

Marina Tenžera

Začeta u mračnim kutima Bronxa, gdje su likovni buntovnici s bokserom u džepu i sprejem u ruci ostavljali svoj potpis na vagonima podzemne željeznice, umjetnost grafita postala je planetarnim likovnim fenomenom što zadobiva pažnju katedri.

Želeći pokazati da grafit nije samo oskrnjivanje urbanog tkiva, kustos Muzeja grada Zagreba Slavko Šterk poduzeo je zadivljujuće istraživanje zagrebačkih grafita što je javnosti predstavljeno na izložbi »Umjetnost ulice« u Muzeju grada Zagreba.

Podatak da je Šterk sistematski snimao grafite proteklih deset godina (4 500 snimaka), potvrđuje koliko je ova izložba s kakvom bi se ponosio i jedan London, vezana uz naš svakidašnji život). Uz pomoć slavni crtača – Slavena Kosanovića Lunara, Gordana Orešića Genea i Željka Rusa Docka, Šterk je za izložbu odabrao 300 grafita čije je fotografije izvanredno postavio arhitekt Željko Kovačić. Uz izložbu posebna je vrijednost bogato ilustriran katalog u kojem Šterk prikazuje samo složene povijesti grafita, već daje imenik hrvatskih stvaratelja crtača!

Najstariji oblik grafita – tag

Šterk grafite (od grč. graphein – pisati) dijeli u jednostavne i složene, od kojih se potonji granaju u slikovne i tekstualne. Slikovne za razliku od tekstualnih izvode crtači legalno, a mogu biti simbolički, slikovni i tekstualni.

Jedan od osnovnih stilova grafita je »tag«, to je pisani grafit, oznaka, potpis »pisca«, koji se obično sastoji od tri do šest znakova.

Tag je najstariji oblik grafita. Riječ tag na engleskom znači oznaka, ali se ovdje zapravo radi o akronimu od Tuff Artists Group.

Štoviše, tag je u korijenju grafita, potpis, a grafit je veliki tag u bojama,

Zagreb: Umijeće visokih likovnih dosegâ

što znači da »slikari« u natpise unose crtež, ali je natpis najvažniji.

Crtači ih zovu stilovima, to jest stiliziranim slovima, a postoje »mjehuričasti«, »jednostavni« i »3D« stilovi te »divlji«, ali crtači više vole nazive – dinamični, brzi ili jednostavni stilovi.

U Bronxu 1970. mladi buntovnici »odlučuju« za dobiti društveni status ispisujući svoja imena na zidovima i na vlakovima podzemne željeznice. Rađa se subkultura sa svojim herojima, legendama i ratovima (mnogi pisci bili su članovi gangova).

Europska struja preuzima vodstvo

Najstariji i prvi tag načinio je »TAKI 183« 1969., a odmah do njega radili su Eddie 181 i Supersex 147. Mnogi Takijev opus smatraju prvim početima taga, koji će se razviti u »grafite«, od kojeg se prvi pridaje Superkoolu iz 1972. Oni koji su imali najviše crteža na pojedinoj liniji postali su »king

of the line« – kraljevi linije.

Od 1985. grafiti ulaze u Pariz, a »Europska struja« razvija se u Londonu, Amsterdamu, Münchenu, Heidelbergu i Berlinu kao najvažnijim centrima i zove se »Nova škola« u odnosu na stariji stil novoga kontinenta tzv. »Staru školu«. Do 80-ih godina američka scena nameće potpuni trend stilova, a početkom 90-ih europska scena preuzima vodstvo. Danas grafitna scena prekriva 75 posto planeta od New Yorka do Tokija.

Grafite počinju još 70-ih proučavati povjesničari umjetnosti (u Hrvatskoj dr. Vera Horvat Pintarić), sociolozi i psiholozi u širokom rasponu od tumačenja samopotvrđivanja mladih, kao demarkaciji linija teritorija megalopolisa, pa sve do grafita kao umjetnosti. Sociolozi zbere o prkosnoj alternativnoj kulturi, aktu agresije, ulici i kao autentičnom sredstvu masovne komunikacije.

Osim slikovne pobune

Zaštita na radu: Crtač s maskom

u getima putem koje su mladi potvrđivali identitet, druga vrsta grafita »javlja se iz ruševina popularne kulture – Vijetnamski rat bio je na vrhuncu, crnačka geta su dosegla točku vrenja, ubijeni su Martin Luther King, Che i Robert Kennedy te se generacija ljubavi sve više politizirala«, piše Šterk.

Tijekom vremena crtači se počinju organizirati a danas imaju specijalizirane časopise i tisak, festivale i filmove.

Hrvatska scena – srednjoškolski i studenti

Sredinom 80-ih javlja se grafitna scena u Zagrebu, te je svoj pravi izraz našla u radu srednjoškolske škole za primijenjenu umjetnost i dizajn, kasnije studenata ALU i Grafičkog fakulteta 90-ih.

Grafitima na javnim površinama javlja se Slavko Kosanović Lunar, na kojeg djeluje najbolji prijatelj Krešimir Buden (2 Fast).

Lunar i 2Fast 1992. osnivaju prvu hrvatsku grafitnu skupinu YCP (Yo Clean Pose), a nedugo zatim Gordana Orešić Gene, Krešimir Golubić Leon i Siniša Mazulović Chek grupu »GSK«. Slijedile su osječka skupina »NWS« (Vedran Kurtović Base, Boris Kulundžić Krs, Saša Takač Esale i Igor Penović Pene, kojima se pridružuju Tin Hudolin Sener i Dubravko Milinković Uno 1). U Splitu nastaju »STP« (Splitški pituri) i »TSK«, u Rijeci »187 crew«. Danas »YCP« ima 14 članova.

Isprva radeni u tajnosti uz željezničke pruge na Borongaju, Zapadnom i Glavnom kolodvoru, na vagonima, kamionima, tramvajima, grafiti su postupno šire na mostove, Novi Zagreb, avenijske, Staru uljaru pa sve do strogoga središta. Glavni centri su u početku škole (Gimnazija Križanićeva, Grafička). Zagrebački grafiti imaju složenu ikoniku, ističe Šterk: od yina i yanga, mrtvačkih lubanja, oka, šahovnice, grba Zagreba i Dinama

do ženskih i muških figura samih crtača, spomenika kulture i baštine te životinja.

Godine 1995. u Zagrebu je pokrenuto tiskanje prvoga grafitnoga časopisa »ZGB KAOS«, a održano je i niz izložaba (galerija »Josip Račić«, »Gjuro II«, galerija »Nova« itd.). U Zagrebu crtače podržava Radio 101, a Centar za kulturu Trešnjevka s voditeljem Tomislavom Katinićem Wormom i Kulturni centar Peščenica (Gordana Orešić Gene) organizira tečajeve grafita, dok mnogi zagrebački obrtnici i velike tvrtke počinju naručivati radove od majstora grafita, čime se ova umjetnost komercijalizira (Daewoo Matiz Art tram, Fitness studio Futura, Zagrebačka banka, VIP net, Aquarius records, hladnjaci Elektrolux).

Grafiti poetske snage

Posebne dosegâ u slikovnim grafitima velike poetske snage na Mostu slobode postiže svjetski uspješan strip crtač Danijel Zeželj, ali i Ivana Ivanković, Orsat Franković, Miranda Baković i Sanja Kirinić na Opotivini. Zahuktala grafitna scena vrhunac je imala ove godine kada su na drugom po redu Međunarodnom susretu pod nazivom »Rotor, Hall of Fame« u Zagreb došli crtači iz više europskih zemalja.

Zaseban dio izložbe posvećen je tekstualnim uratcima koji su se počeli javljati još 60-ih. Od iscrpnog prikaza na izložbi s najvećim simbolima (anarhističko »A« s obrnutim latinskim križem, ustaško »U« itd.) spominjemo samo neke poznatije iz 90-ih: »Vukovar svetinjo«, »Da je sloboda i demokracija, bio bi Dinamo, a ne Croatia«, »Vratite nam Dinamo«, »Tudman je bog«, »On je poludio od vlasti«, »Elvis je mrtav, Mišo je živ«...

Posebna vrijednost ove sjajne izložbe jest i vrhunski animirano igrani kompjuterski show Maje Šojat Bikić.

MANIFESTACIJE – Otvoren Tjedan knjige mediteranske tematike

TJEDAN DOBIO ČVRSTE OBRISE

SPLIT – Tjedan knjige mediteranske tematike, manifestacija koja se u ovogodišnjem 16. izdanju održava pod pokroviteljstvom premijera Ive Sanadera i hrvatskog povjerenstva za Unesco, svečano je otvorena u ponedjeljak na večer, nakon što je održano prvo zasjedanje međunarodnog skupa o Petrarci i petrarkizmu u hrvatskoj književnosti.

U splitskom Zavodu HAZU o dugogodišnjoj tradiciji Tjedna knjige govorio je akademik Nenad Cambi, istaknuvši da je ta manifestacija dobila čvrste obrise. Pročelnik splitskog Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture Joško Belamarić pročitao je svoj esej »Hrvatski Jadran – između mora i

kontinenta« u kojem temeljito razmatra povijest Dalmacije do danas.

Predstavljene su i dvije knjige akademika Mirka Tomasovića »Pjesme o Lauri« i »Zvonjelice ljuvene: novi prepjevi«. Prva knjiga je antologijski izbor iz Kanconijera. »Zvonjelice ljuvene: novi prepjevi« knjiga je o brojnim petrarkistima koji su bili nadahnuti stihovima Francesca Petrarce.

Predstavljena je i Bibliografija hrvatskih prijevoda Francesca Petrarce te godišnjak »Comunicare letterature lingue«, sv. 4/2004.

U sklopu izdavačkog programa Tjedna knjige, a prije svečanog otvaranja, predstavljene su dvije nove knjige sestre Marije od Presvetog srca

klarise Anke Petričević, objavljene u biblioteci asketsko-mističnih djela Symposion Samostana svete Klare u Splitu. To su knjige »Estera« i »Srce svemira i svijeta«, o kojima su govorili dr. Nedjeljko Mihanović i fra Josip Marčelić.

U pet pjevanja kroz 624 stiha, mahom u jedanaestercu, klarisa Petričević u spjevu »Estera« iščitava noviju povijest vlastitoga hrvatskog naroda u Domovinskom ratu pjevajući o perzijskoj kraljici Esteri. U knjizi »Srce svemira u svijeta« klarisini su ogledi i meditacije u tri dijela – u prvome se govori o Božjoj ljubavi, u drugome o Srcu Isusovu, a u trećem o odnosu čovjeka prema Bogu.

Mira Jurković

SKUP – »Petrarca i petrarkizam u hrvatskoj književnosti«

ŽIVI PETRARKISTIČKI MOTIVI U HRVATSKOME BAROKU

SPLIT – Drugi dan međunarodnog simpozija »Petrarca i petrarkizam u hrvatskoj književnosti«, koji se održava u sklopu Tjedna knjige mediteranske tematike, okupio je devet domaćih znanstvenika koji su govorili o umjetnikovu snažnom utjecaju na hrvatsko pjesništvo. Dunja Fališevac sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta izlagala je o baroknom petrarkizmu, čiji se brojni tragovi razaznaju u raznim hrvatskih pjesnika.

»U pjesnika kao što su Ivan Gundulić, Ivan Bunić Vučić, Horacije Mažibradić, Vladislav Menčetić, Junije Palmotić i Ignjat Đurđević, a izvan Dubrovnika Fran Krsto Frankopan petrarkistički elementi, kako na razini svjetonazora, tako i na razini motivsko-tematskoj i stilskoj, prepoznatljivi su ne samo u ljubavnoj lirici nego i u drugim lirskim vrstama, kadikad suprotnima i suprostavljenima ljubavnoj

lirici, a isto tako i u raznim epskim i dramskim žanrovima«, istaknuto je u radu Dunje Fališevac. Trag petrarkizma vidljiv je, primjerice, u »Suzama sina razmetnoga«, »Dubravki« i »Osmanu«.

Bratislav Lučin izlagao je o polifoniji Marulićeva prepjeva Petrarce kancone »Vergine Bella«, posljednje pjesme Kanconijera. Lučin ističe kako je zanimljiva motivacija Marulićeva izbora upravo te pjesme, kako u kontekstu njegova autorskog i prevoditeljskog opusa, tako i u okruženju određenog »kulta Petrarce«, koji je, čini se, postojao u Splitu.

Izbor elegijskog distiha kao metričke forme prepjeva znak je da Marulić svoj predložak percipira prije u elegijskom nego u himničkom ključu, što ima i određene intertekstualne implikacije«, istaknuo je Lučin.

Mira Jurković

S izložbe »Petrarca i petrarkizam u hrvatskoj književnosti« otvorenoj u Splitu TOMISLAV BEKAVAC

VIJESTI

PAŠKA I LEPOGLAVSKA ČIPKA ZA UNESCO

ZAGREB – U sjedištu Unesca u Parizu održan je prvi međuvladin sastanak stručnjaka za izradbu jedloga teksta Konvencije o zaštiti raznolikosti kulturnih sadržaja i umjetničkih izričaja, priopćeno je u ponedjeljak iz Ministarstva kulture. Na sastanku je sudjelovalo oko 600 sudionika iz 130 država te predstavnici dvadesetak nevladinih organizacija, a skup je otvorio glavni ravnatelj Unesca Koichiro Matsuura. Hrvatsku su na sastanku zastupali državni tajnik u Ministarstvu kulture Jadran Antolović i predsjednica Vijeća za međunarodnu kulturnu suradnju tog ministarstva Nina Obuljen. Kako se navodi u priopćenju, države članice trebale bi se do sredine studenoga očistiti o remek-djelima vlastite nematerijalne baštine kako bi pripomogle uspješnom završetku rada na izradbi konačnoga teksta Konvencije, koju se planira prihvatiti na 33. zasjedanju Opće skupštine Unesca u listopadu sljedeće godine. Jadran Antolović razgovarao je i s predstavnicima Odjela za nematerijalnu baštinu Unesca. Bilo je riječi o skorom pristupanju Hrvatske Konvenciji o zaštiti nematerijalne baštine te pripremi hrvatske kandidature za proglašenje remek-djela nematerijalne baštine. Za Unescov popis Hrvatska će kandidirati pašku i lepoglavsku čipku, izjavio Antolović. (Hina)

PAŠKVALIN O ARHEOLOGIJI U BIH

ŠIBENIK – »Kršćanstvo kasne antike u zaleđu Salone i Narone« Veljka Paškvalina predstavljena je u Katoličkom domu biskupa Jeronima Milete. U knjizi se govori o arheološkim istraživanjima kasnoantičkog kršćanstva u Bosni i Hercegovini, a predstavili su je akademik Emilio Marin iz Splita, msgr. dr. Anto Orlovac iz Banje Luke te sam autor, prof. dr. Veljko Paškvalina

lin, rodom iz Betine na otoku Murteru, koji živi u Sarajevu gdje predaje kršćansku arheologiju na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji. Knjiga sadrži popis i kartu arheoloških nalazišta starokršćanskih bazilika, oratorija i mauzoleja te bibliografiju starokršćanske arheologije u BiH. Knjiga dr. Paškvalina je prvi arheološki priručnik, svojevrsna arheološka hrestomatija, istaknuo je na predstavljanju knjige Anto Orlovac. »Dr. Paškvalin prati i sukriera starokršćansku arheologiju u BiH i u njoj je potpuno suveren. On je svjestan hrvatskih temelja te arheologije i kršćanskih temelja hrvatskog naroda«, rekao je akademik Emilio Marin. J. K.

DESETI KOZARČEVI DANI

VINKOVCI – Književna i znanstvena priredba »Dani Josipa i Ivana Kozaraca«, deseti po redu, održat će se od 14. do 16. listopada, najavio je ovih dana na konferenciji za novinare Martin Grgurovac, direktor Slavonske naklade (SN) »Privlačice« u Vinkovcima, jednog od utemeljitelja »Dana«. Znanstveni skup, koji se tradicionalno održava u sklopu »Dana Josipa i Ivana Kozaraca«, ove je godine posvećen slavonskom pučkom kalendaru »Kuchniku« i Slavoniji njegova vremena. Književna i znanstvena večer »Živi kapitali«, kao središnji događaj, okupit će deset književnih klasika iz cijele Hrvatske. Nagrada za životno djelo dodijeljena je književnoj znanstvenici dr. Katici Čorkalo-Jernić, dobitnici nagrade za najbolju knjigu godine i povelje uspješnosti za najbolju knjigu godine mladih autora iz Slavonije znat će se uoči početka »Dana«. Govoreći o nakladničkim planovima »Privlačice«, Grgurovac je najavio pokretanje biblioteke »100 hrvatskih pjesnika« urednika akademika Ante Stamača, a u pripremi je antologija slavonskog humora XX. stoljeća »Zgode i nezgode naroda slavonskog«, najljepše pjesme hrvatskog pjesništva XX. stoljeća »Vječne pjesme Hrvatske« u izboru Miroslava Slavka Madera i druge. (Hina)

HISTORIOGRAFIJA – Najavljen Drugi kongres hrvatskih povjesničara

POVJESNIČARI O HRVATSKOJ, EUROPI I INTEGRACIJAMA

PULA – U organizaciji Hrvatskoga nacionalnog odbora za povijesne znanosti i Filozofskog fakulteta u Puli Sveučilišta Rijeka, Pula je od 29. rujna do 3. listopada domaćin Drugoga kongresa hrvatskih povjesničara, najavio je u utorku na konferenciji za novinare dekan Filozofskog fakulteta u Puli dr. Robert Matijašić.

Središnja tema kongresa je »Hrvatska i Europa – integracije u povijesti«, o kojoj će se raspravljati u prvom dijelu kongresa, dok će se u

drugom dijelu raditi u dvadesetak sekcija po temama poput vojne povijesti, nacije i nacionalizma, demografske povijesti, povijesti Crkve i društva, etničkih skupina u Hrvatskoj i Hrvata izvan zemlje, a govorit će se i o medijima i oblikovanju javnog mnijenja i drugome. Posebnu pozornost, ističe dekan Matijašić, privlači tema nastava povijesti, o kojoj će biti održana posebna rasprava. Kongres koji će okupiti 200 hrvatskih povjesničara otvara okrugli stol o temi »Istra:

poluotok, Jadran, Sredozemlje«, a svečano otvaranje zakazano je za četvrtak u deset sati.

Pred kraj kongresa održat će se i izborna skupština Hrvatskoga nacionalnog odbora za povijesne znanosti, te će biti predstavljeno desetak knjiga. Kongres hrvatskih povjesničara održava se pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Stjepana Mesića te supokroviteljstvom Ministarstva za europske integracije.

Saša Brnabić